

BEVEZETŐ A *FORDULAT* 30. SZÁMÁHOZ

A kultúra mindenhol ott van. Ott van a gyárban, a bankban, a háztartásban, ott van a színpadon, a múzeumban és az iskolában is. Benne van a könyvekben, az osztályok gondolkodásában, abban, ahogyan szemléljük a világot. Benne van az épületek stílusában, gesztusainkban, az uralkodó osztály logikájában és a kedvenc ételünk ízében. Éppúgy átszövi az anyagi világunkat, ahogyan anyagi világunk meghatározza, milyen kultúrát termelünk intézményes, ipari vagy hétköznapi cselevéseinkkel.

Ezt a lapszámot ajánljuk mindazoknak, akik hétköznapi életük, tanulmányaik, kutatásuk során szembesülnek azzal, hogy mennyi mindent takarhat a kultúra, és hogy milyen szövevényes összefüggésrendszer bontakozik ki az előtt, aki megpróbál bármilyen kis szegletével foglalkozni. Ajánljuk kifejezetten azoknak, akik a kultúra területén dolgoznak, akik bármiféle politikai cselekvést szerveznek, művelődésszervezőknek, galériák gyakornokainak, művészeknek, a kultúra különböző szegleteivel foglalkozó diákoknak, kutatóknak. Ajánljuk mindenkinek, aki hisz abban, hogy a gazdasági és társadalmi rendszer megváltoztatása elképzelhetetlen a kulturális hatások és kölcsönhatások mélyebb elemzése nélkül.

Mind a hétköznapi gondolkodásunkban, mind a kultúra esztétikai, politikai vagy gazdasági elemzéséhez elengedhetetlen értenünk, hogyan ágyazódik a kultúra a kapitalizmusba, azaz társadalmi valóságunkba. Ennek különböző módjait hivatottak bemutatni e szám tanulmányai is. A lapszám szerkesztői közül hárman, Buka Virág Ilona, Nagy Kristóf és Szarvas Márton bevezető tanulmányunkban a marxista kultúrakutatás négy központi módszerére tesznek javaslatot. Ez a négy módszertani fogódzó segít térben, időben és a kapitalizmus valóságában elhelyezni a kulturális termelést és fogyasztást,

valamint a kulturális intézményeket, a kulturális konfliktusokat és a kultúrát termelő embereket.

A második tanulmány Raymond Williams brit kultúrakutató esszéje két rendkívül terhelt marxi terminushoz, az *alaphoz* és *felépítményhez* nyújt olyan értelmezési lehetőséget, amely nem az anyagi és szellemi folyamatok elkülönítésére, hanem dialektikus kölcsönhatására helyezi a hangsúlyt. Williams szerint a materiális struktúrák, vagyis jelenleg a kapitalizmus és annak folyamatai szabják meg elsődlegesen azt a mozgásteret, amelyben a politika, a törvénykezés és a kultúra működik. Ezek azonban visszahatnak a termelés módjára, az anyagi alapra, és formálják is azt. Ebből következően a kapitalizmusban is létezik mozgástér, még ha erőteljesen korlátozottan is.

A kötet harmadik elméleti tanulmánya Katja Praznik szlovén kultúrakutató tavaly megjelent könyvéből származik. Praznik a művészeti munkavégzéshez szükséges láthatatlan munkát vizsgálja, amelyet a női fizetetlen reprodukív munkával (erről bővebben lásd a *Fordulat* 24. számát) állít párhuzamba. Azért is tartottuk fontosnak lefordítani Praznik e tanulmányát, mert ahogyan a fizetetlen háztartási és érzelmi munkának központi szerepe van a kapitalista rendszer újratermelésében, úgy a művészeti munka munkajellegének elrejtése is szükséges ahhoz, hogy a kapitalizmus kizsákmányoló művészeti világa fennmaradhasson.

Az ezt követő három írás a kapitalizmus és kultúra történetének különböző időszakait eleveníti fel, magyarországi és regionális példákat felsorakoztatva. Őze Eszter tanulmánya a 20. század eleji munkáskultúrát és a korabeli államapparátusokkal való kölcsönhatását vizsgálja a bécsi és budapesti társadalmi múzeumok összehasonlításán keresztül. A tanulmány bemutatja a bécsi és budapesti városvezetés és városfejlődés fő különbségeit, amelyek nagyban alakították a helyi munkásmozgalmat, ahogyan a munkásmozgalom is alakította a városfejlődést és a városvezetés döntéseit. A kiállítótér paternalista logikájának kritikáján keresztül Őze tanulmánya a kulturális termelés és mozgalmatszervezés viszonyának megértéséhez is fogódzókat ad. A munkáskultúra témájánál maradva a bányászok folklórjában fontos szerepet betöltő bányatündér alakjának változásait vizsgálja Püsök Imola. A bányatündér szerepének változását ez a tanulmány afelől mutatja be, hogy maga a bányászat milyen politi-

kai-gazdaságtani szempontok mentén változott a vizsgált Erdélyi-középhegységben található bányavidéken, Roşia Montană/Verespatak járásban. A történeti tanulmányok blokkját záró cikkében Hock Beáta a magyarországi képzőművészeti infrastruktúra rendszerváltás utáni változását ismerteti, és arra keresi a választ, hogy e folyamatban milyen kapcsolat jön létre a finanszírozó nyugati székhelyű civil, nonprofit szervezetek és a lokális szereplők között. A cikk a tőke és a mecenatúra kulturális termelést befolyásoló szerepének megértéséhez járul hozzá.

A történeti blokkot követően három kortárs fókuszú tanulmánytalálkozhatunk, amelyek a 2010 óta uralmon lévő Orbán-rezsim kulturális ágainak működését, azok gazdasági-politikai átalakulását és helyzetét elemzik. Patakfalvi-Czirják Ágnes és Barna Emília a popzenei slágerekre fókuszálva egyszerre vizsgálják az esztétikai, politikai és gazdasági folyamatokat, hogy megválaszolják, hogyan segítheti elő a populáris zene a populista diskurzusok terjedését. Konkol Máté cikkében arra keresi a választ, milyen társadalmi valóságba ágyazódik be és milyen reprodukív költségei vannak a független filmnek, illetve mennyiben lehet rendszerkritikus műfajnak tekinteni azt. Bonifert G. Rita írásában pedig a divatipar és a jobboldali hegemonia kapcsolatát elemzi, egyszerre vizsgálva a hazai divatipar kapcsolódását a jelenlegi magyar államhoz és a nemzetközi iparhoz.

A lapszámban közöljük Szarvas Márton recenzióját Mary N. Taylor *Movement of the People: Hungarian Populism, Folk Dance and Citizenship* 2021-ben megjelent könyvéről. A könyv ismertetője nemcsak összefoglalja a magyar táncházmozgalom Taylor által feldolgozott történetét, de bemutatja a táncházmozgalom politikai kisajátításának folyamatát is, amelyet különösen fontos a kultúratermelés és a politikai dinamikák kapcsolatának megértéséhez.

A politikai mozgósítás témáját követve Jean-Louis Fabiani esszéje egy antikapitalista kultúra és gazdasági-társadalmi rend lehetőségein gondolkodik. E lapszámmal mi is egy ilyen gazdasági-társadalmi rend elgondolásához szeretnénk hozzájárulni. Ehhez elengedhetetlen megértenünk a jelenlegi rendszer működését, mivel csak a jelenlegi társadalmi-gazdasági valóságból kiindulva lehetséges építkezni. Ennek érdekében egyszerre kell vizsgálni azt, ahogy a kapitalizmus logikája áthatja a gazdaságot, politikát, és a kultúrát is; az emberek

tudatát, gondolatait és hétköznapi gyakorlatait is. A megismerés során nyugtalanító válaszokat fogunk kapni a jelenlegi rendszer működéséről, de tanulmányaink, és mi szerkesztők is hisszük és tudjuk, hogy a rendszerellenes cselekvés lehetősége ott lappang a jelenlegi rendszer folyamatos ellentmondásaiban és válságaiban. Viszont ahhoz, hogy a lappangó ellenállásokat összekössük, megerősítsük, megsokszorozzuk és rendszerbe szervezzük, azaz ahhoz, hogy megváltoztassuk a kapitalizmus rendszerét, meg is kell értenünk azt. Reméljük, hogy e lapszámmal hozzájárulunk ehhez a folyamathoz.

A *Fordulat* 30. lapszámának szerkesztői:

Barna Emília
Bozsik Laura
Buka Virág Ilona
Csűrök Adél
Eredics Lilla
Horváth Eszter
Lafferton Sára
Nagy Kristóf
Papp András
Sidó Zoltán
Szarvas Márton